

Rahvastiku protsessid teoloogi pilguga

Randar Tasmuth, EELK UI professor

17. veebruar 2016, Riigikogu konverentsisaal, Lossi plats 1a

Ühe nädala pärast tähistame Eesti vaba riigi 98. aastapäeva, kuhu on mahtunud, sõja, okupatsiooni ja rahu aastaid. See ajalugu peaks meid õpetama olema rahvas, kes on seotud oma kodudega ja maaga ehk kodumaaga, kust tänane vaba laps ei peaks ohu korral põgenema vaid töötama oma maa kasvamise heaks.

Käesoleva konverentsi kutsus kokku Riigikogu rahvastiku toetusrühm ja kindlasti ei ole eesmärk üheainsa konverentsi korraldamine, vaid rahvastikuga seotud protsesside positiivne toetamine. Kui minult palutud ettekande pealkirjas nimetatakse rahvastiku protsesside vaatlemist teoloogi pilguga, siis pean küsima, mis see on? Laiemas perspektiivis saab teoloogia tegeleda kõigega, mis puudutab elu Jumala maailmas koos kohustusega seda elu hoida ja edendada. Ent täpsemalt ei saa teoloog palju tegeleda statistikaga või maakondade tööhõive parandamisega. Teoloog saab asetada rahvastiku protsessidega seostuvad teemad oma konteksti ja anda selle põhjal hinnanguid. Piiblis esitab Vana Testament rahvaste ajalugu ning teeb seda suhestatuna Iisraeli rahvaga, Uues Testamendis ei ole aga rahvastik või rahvad otseseks teemaks.

Kõik protsessid on loomult dünaamilised ning rahvastiku puhul eriti paljutahulised, osalt ettenähtamatute muutjatega ja ka riigi poolt vaid osaliselt mõjutatavad. Kõik protsessid seotud majandusega, haridusega, õigusega, avaralt öeldes kultuuriga. Ning seda kahesuunaliselt. Ma püüan vaadelda rahvastiku protsesse ajaloo, kultuuri, õig(1)ustunde, tervise, moraali ja psühholoogia aspektidest.

Rahvas, ränded ja püsimine

Rahva ajalooline eneseteadlikkus on tema identiteedi üks keskseid ehituskive, mis mõjutab õiglustunnet ehk seda, mis meile on juhtunud, juhtub praegu, võib juhtuda ning mida me õigeks peame ja ootame. Eneseteadlikkus mõjutab meie psühholoogilist seisundit, moraali jne. Oleme väike rahvas ka rännete ajaloos. Missugune on kogemus ja kuidas tunneme end täna? Enne seda toon ühe võrdluse ajaloost.

Iisrael on olnud ligi 2000 aastat kodumaata ja alles hiljuti rännanud tagasi oma ajaloolisesse koju. Tänapäevase Iisraeli sünni aastail 1946/47 oli seal ca 70 000 - 80 000 juuti. Tänapäevaseks katab rände ja sündivuse tulemusel oma isade maad mitme miljoniline sihikindel rahvas.

Eestlased on 19. sajandil rännanud maa järele Kaukaasiasse ja Siberisse, kus püsimise tagamiseks ja põhjaks on olnud töö ja töötahe. Ent Eesti külad säilitasid kaua keele ja kultuuri. Ka kodumaal on elatud maast, kus laulu kohaselt hõbedat ja kulda ei leidu. Ent kui viljakandvat mulda on leida igal pool, siis luterliku töökultuuri mõjul oleme jõudnud siia, kus praegu oleme. Ajaloolist kogemust arvesse võttes on seda üsnagi palju. Ent ikka vaevab meid rahvastiku vähenemine, mida saja aasta eest ei olnud

Paralleelselt väljarändega Venemaale koos samal ajal aset leidnud venestamisega kasvas rahvaarv aastail 1850 - 1922 umbes 730 000 juurest 1,4 miljonini. See on üks suurimaid kasvuaegu, aga seda toetasid rahvuslik ärkamine ja usuline tõus, mis viisid välja nii Eesti vaba rahvakiriku kui ka Eesti Vabariigi sündimisele. Kultuuriline ja usuline ärkamine toimusid

käsitäes rahvastiku kasvuga ja nende kolme teguri kogumõjule sai toetuda iseseisva riigi sünd. Sellel perioodil kasvasime maarahvast ajaloolise eneseteadlikkusega kultuurrahvaks ja meile sai oluliseks teadlikkus oma identiteedist.

Identiteedi jõud

Identiteeti võib mõista kui ajalooliste muutuste käigus säilitatavat samasust iseendaga, mis on rahva püsimiseks vajalik. Ohu oludes ja ka uute väljavaadete tekkides saab identiteedist jõutegur nagu see viimati oli laulva revolutsiooni ja iseseisvuse taastamise aegadel. Siis olid kasutusel vanad laulud ja muistsed kandvad narratiivid. Aga see oli ka usulise eneseleidmise aeg, mil paljud pered korrastasid oma suhted kirikuga.

Küsime identiteedi markerite järele praegu. Laulu- ja tantsupeod ning Väinamere praamide värvimine Kihnu muustritega, eestipäraste nimede kasutamine mõnede firmade poolt jne on vajalikud identiteeti toetavad märgid. Need ei ole aga piisavad, sest rahvana vajame ka niisuguseid tegusid, mis aitavad kaasa rahva elujulguse ja väekuse tõusule. Elujõud ja elujulgeus ei kasva kui rahvas ei taju ühiskonna juhtivate struktuuride ja organite ausat tuge, seda, et juhid kõnnivad sama jalga koos rahvaga ja et nende tegemised on läbipaistvad.

Rahvastiku toetusrühmana paneme pead kokku ja mõtleme mida teha selleks, et välja rändamisest mõtle inimese võiks tunda, et pole paremat paika kui siin ja nüüd. Inimesel on vaja, et tema õiglustunne saab reaalse elu poolt kinnitust. Kodanik vajab veendumust, et eelkõige hoolitakse kodaniku eest ja et muud teemad tulevad selle järel. Et on tõesti nii, et hüved toodetakse tööga, jagatakse tehtud töö alusel ja kasum jääb Eestisse. Et haldusreform tooks tagasi perspektiivitunde maal, kus kohati on maainimesele alles jäänud kaks „k“ tähega algavat tugisammast: kirik ja kaitseliit.

Kordan teoloogilisest vaatenurgast olulist teemat - vajadust taastada ja tugevdada õigustunnet. Õigustunde konkreetseid avaldusviisid on toetatud eneseväarikus, peremehe tunne ja peremehe õiguste omamine oma maal. Need on vältimatud eeldused ka positiivsele pereplaneerimisele, mis tähendab sündivuse suurenemist. Nende eelduste olemasolule toetub rahva psühhofüüsiline selgroog.

Rahva demograafilise olukorra paranemise jaoks vajavad toetamist perspektiivitunne ja usk. Kristlik perspektiiv tähendab tulevikku vaatamist ning elu jaatamist. Ent ilma peremehe tundeta omal maal ja usuta homsesse ei ole loota ei perspektiivikaid mõtteid ega ka tegusid, mis tõendaksid püsimise tahet. Viitena sisserände juurde nimetan, et rahvas vajab ühest veendumust selles, et meie ajalooline kodukord on igale siia saabujale seadus, et siinmail toimub kogu elu peremehe ja perenaise kodukorra kohaselt.

Ma näen kooskõla Piibli üldise vaatega selles osas, et saabujat koheldakse kui oma rahvast, aga kohaliku maa kultuur ja elu reeglid on tulijatele koheseks selgitamiseks, et nad saaksid selle teabe varal esimesest päevast alates kasvada ja täita. Kes kloostrisse läheb, elab selle korra kohaselt. Selle printsiibi juures ei saa olla mingit kõhklust, vaid kohalikkude eluviisi juurutamine peab olema tingimusteta ja veenev hõlmates ka avaliku ja sümboolse ruumi kujundeid ning kõiki käitumismalle.

Sündivuse kasv eeldab perspektiivitunnet ja usku

Mul on tees, et rahvastiku kasvamise seisukohalt ei ole keskne mitte rände teema vaid sündimus. Tugeva enesetundega rahvas elab ajutise väljarände üle, aga meie keskne ülesanne on kindlustada rahva füüsiline ja vaimne tervis, tema elujulgus.

Toon turvatunde ja usu osas näite Vanast Testamendist. Üks Iisraeli usuline narratiiv kõneleb Egiptuses aset leidnud juutide vaevamistest ja selle kohta öeldakse, et mida rohkem iisraellasi vaevati, seda rohkem neid sai (2Ms 1:12). See on üks eksistentsiaalse jutustuse näide ja need jutustused ei pea igas üksikasjas ajaloolise täpsusega paika pidama. Selle jutustuse ülesanne on põhjendada mineviku näidete alusel olevikuks ja tulevikuks vajalikku usku. Siin on oluline näha, et Iisraeli rahva säilimine kinnitab nende narratiivide tõepärasest toimet tegelikus elus. Usuline veendumus on osutunud tulevikku rajava kindlameelsuse külviks. Selle usulise narratiivi funktsioon on kaugemale vaatava perspektiivi andmine nii perekonna kui ka rahva tasandil.

Sündivuse suureneb kui laste sündimise juures on kohe ka selge väljavaade nende kasvatamise õnnestumiseks. Meie suur ülesanne on kujundada laste kasvatamisest rahva ühine idee, see tähendab mõttekat, väärtustatud ja ihaldatavat eluviisi. Rajada keskkond, kus lastega pered tunneksid ümbritsevast ühiskondlikust õhustikust, et nad on armastatud ja toetatud, et nad kannavad ühiseid väärtusi. Teisiti öeldes, pere vajab perspektiivitunnet, mees ja naine kokku jäämist ja tuge oma abielule. Peame leidma vahendid toetamiseks vanemate jagatud vastutust laste kasvatamisel ning pereisa rolli uuesti au sisse tõstmist.

Pere planeerimisel seatakse alati silmade ette kindlustatud tulevik. Kuid kuna elu on kirju, siis ei ole lihtsad ka abieluõnn ega abielu püsimine. Oluline on psühholoogiliste teguritega arvestamine, abi otsimine ja abi andmine. **EELK Perekeskus** nõustab peresid, on neile toeks ja see abi on avatud kogu ühiskonnale.

Ideaalid ja realiteedid

Tulen tagasi ideede maailma juurde ja küsin, kas ka eeskujud on vajalikud? Kindlasti on. Eeskujud mõjutavad kasvatamist ja kasvamist ehedal ja teesklematul viisil. Eeskujud toetavad inimvara rikastumist just moraalse fooni kujundamise kaudu. Toimivateks eeskujudeks on ikka olnud kultuuri, teaduse, hariduse valdkondade suurkujud, aga ka Jaan Poska taolised ideoloogid - poliitikud. Mitte meelelahutajad hoolimata nende tuntusest. Paljud neist on tegelased, kes töötavad vastu rahvast üles ehitavale moraalele.

Kes võiksid olla realselt eest vedavad ja kaasa tõmbavad eeskujud, kes oleksid inimesed, kes annavad rahvale julguse? Seda saavad teha aadetega, ideaalidega kodanikud. Nad ei pruugi olla elektroonilise meedia alusel nn „arvamusliidriteks“ arvatud kujud, ehkki mingi tuntuse tase on vajalik. Küsimus on, kust leida inimesi ja kus nad kasvavad, kelle tänased mõtted osutuvad homme tõeks rahva elujõu ja saatuse seisukohalt vaadatuna?

Meil on veel järel põlist talupojatarkust, et mitte kuulata kõiki neid tuuli, mis väljas lõõtsuvad. Poliitilised tuuled puhuvad homme teisiti ega sobi alati meie trikoloori jaoks. Me vajame niisuguseid iseloomu ja juhte, kes mõtetes ei joondu vaistlikult mõne suurriigi tänase jutu järele põhjendades seda solidaarsusega. Oleme näinud, kuidas paljud sakslased ja rootslased juba nüüd oma mõne kuu tagust rändepoliitikat veaks tunnistavad. Solidaarsus ei ole teiste vigadega kaasa minek. Me peame leidma oma elukorralduse jaoks niisuguse mõtteviisi, mille tänane ettenägelikkus võib olla homme ka suurtele nn vana Euroopa riikidele eeskujuks ning järgimisele kutsuvaks ideeks.

Kes on eeskujud? Piiblist meenuvad näited Aabraham, Mooses, Joosua ja teised on keerulised ja vastuolulised karakterid. Samal ajal tõtruud ja idealiseeritud. Niisugused, kes ei pruugi esimesel hetkel meeldida, aga keda lugedes kohates tasub järele mõelda ja kes võivad lugejat endaga kaasa tõmmata. *Verba movent, exempla trahunt*. Need on karakterid, kelle juures võib ka vaadete erinevuse korral vaistlikult tajuda perspektiivitunnet ja tuleviku usku.

Kes võib pakkuda eeskuju? Eeskuju pakub niisugune isik, kes teab, kes veenab ja kes kannatab välja kaasa tulejate pilgud oma seljal. Kelle puhul põhimõtted ja elu on kooskõlas. Lõpetuseks üks metafoor. Iga inimese ja rahva südames on koht, mis igatseb apostel Pauluse poolt kokkuvõtvalt esitatud igatsuste nagu usu, lootuse ja armastuse järele. See koht on sageli ühtaegu pooltäidetud ja pooltühi. Aga seal ei ole paika teesklusel ega valel, see koht vajab usutavat täitmist. Kasvõi osaliselt, esimese sammuna kasvõi üksnes esteetiliselt. Kasvõi Curly Strings'i armastatud laulude abil nagu näiteks „Elumäng“. Ikka selleks, et rahvas saaks mingit katet oma igatsustele, et laul tooks mõne ideaali silmade ette. Rahvas ootab, et saaks tõeks see, et kes on Toompeal üleval peab lõpuks alla tulema. Aga milleks? Selleks, et keegi ei peaks üksi rukist lõikama.

Kokkuvõtteks

Rahvastiku positiivne areng tähendab rahva üldist tervist, head enesetunnet ja arvulist kasvu. Minu hinnangul ei ole kõige keskem mitte ränne, vaid sündimus, mille juurde kuulub kasvatamine.

Tugeva enesetundega rahvas elab ajutise väljarände üle. Keskne ülesanne on teha kõik võimalik rahva füüsilise ja vaimse tervise parandamiseks ning tema moraalselt positiivsete valikute toetamiseks.

Meie tähelepanu keskmes olgu toimiv pere - mees naine ja lapsed. Niisugune pere on ka kogu rahva füüsilise ja vaimse tervise alus.

Meie ideaalid toitugu kristlikust paradigmast, mis annab lootust, armastust ja usku – ning selle kaudu ka eneseusku.

Koolis omandatava hariduse korralduses pöörakem suuremat tähelepanu meie kultuuri näidete, kirjanduse tüvitekstide ja sümbolite tähenduslikule ja väärtustavale käsitlemisele.

Rahvastiku kasvuks peame tagama, et reaalses elus teostub õigluse miinimum. Me ei pääse mööda selle taotlemisest, et rahva poolt valitud ja volitatud isikud näitaksid eeskuju nagu maa ja riigi vastutavad peremehed ja perenaised.

Rahvastiku elujõudu ja kasvu saaksid ka täna toetada protsessid, mis toimusid 19. sajandi teisel poolel – need on kultuuriline ja usuline ärkamine.